

رابطه بین فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و تأخیر در ارائه گزارش حسابداری

حنانه آقابالایی‌بختیار^۱، فاطمه صراف^{۲*}، حسن فرج‌زاده‌دهکردی^۳

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی رابطه بین فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و تأخیر در ارائه گزارش حسابداری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای این منظور جهت اندازه‌گیری فرصت سرمایه‌گذاری از روش رتبه‌بندی شرکت‌ها بر اساس سه معیار نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام و نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۷۷ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران است که در دوره زمانی ۱۳۸۲-۱۳۹۵ بررسی گردید و آزمون فرضیه‌های پژوهش با استفاده از تحلیل رگرسیون پانل دیتا انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری بیشتر در مقایسه با سایر شرکت‌ها، تأخیر در گزارش حسابداری کوتاه‌تری دارند. افزون بر این، بر مبنای آزمون تحلیل حساسیت، نتایج به دست آمده مؤید آن است که، بین فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی شرکت‌ها و تأخیر غیرعادی در گزارش حسابداری رابطه منفی و معناداری برقرار است.

واژه‌های کلیدی: تأخیر در گزارش حسابداری، تأخیر غیرعادی در گزارش حسابداری، فرصت سرمایه‌گذاری.

۱. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آموزش عالی رجاء، قزوین

۲. استادیار حسابداری، دانشگاه آموزش عالی رجاء، قزوین

۳. استادیار حسابداری، دانشگاه خوارزمی، تهران

۱. مقدمه

اطلاعاتی که به فرآیند حسابداری وارد و در نهایت به شکل صورت‌های مالی اساسی ارائه می‌شود، هنگامی می‌تواند کاربران صورت‌های مالی را در تصمیم‌گیری‌های معقول و منطقی یاری دهد که علاوه بر خصوصیت قابل‌اتکا بودن، به موقع نیز باشند. به طور کلی، در یک محیط تجارت پویا، اطلاعات مالی باید به موقع در دسترس باشند تا منجر به اتخاذ تصمیمات صحیح و مؤثر گردند (سلیمان یوسف‌آل‌تاهات، ۲۰۱۵). مدت زمان فرآیند حسابرسی تأثیری بسیار بر تأخیر در گزارش حسابرسی^۱ دارد و همچنین، این نکته را نمی‌توان نادیده انگاشت که اجرای فرآیند حسابرسی و اظهار نظر درباره منصفانه بودن ارائه صورت‌های مالی تبدیل به یکی از عواملی شده است که معمولاً منجر به ایجاد فاصله زمانی در ارائه صورت‌های مالی به استفاده‌کنندگان می‌گردد. مطالعات متعدد انجام‌شده از جمله (حبیب و بویان، ۲۰۱۱؛ فام و همکاران، ۲۰۱۴)، اشاره نموده‌اند که تأخیر در گزارش حسابرسی به عوامل مرتبط با مشخصات شرکت‌ها و عوامل مربوط به حسابرسی، مربوط است.

امروزه سرمایه‌گذاران بدون اطلاعات کافی و به موقع، فرصت‌ها و خطرات سرمایه‌گذاری را به طور مناسب تشخیص نمی‌دهند و نیز برای آن‌که اطلاعات بتواند بر تصمیمات استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی مؤثر واقع شود، باید در زمان مناسب در اختیار آن‌ها قرار گرفته باشد. لذا، تحقیق در خصوص ارتباط بین تأخیر در گزارش حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها حائز اهمیت است؛ چراکه هرچه اطلاعات حسابرسی شده با تأخیر کمتری منتشر شوند، به دلیل استفاده به موقع از اطلاعات قابل‌اتکا، تصمیمات اتخاذ شده توسط سرمایه‌گذاران بهبود می‌یابد و این موضوع به نوبه خود باعث افزایش جذابیت بازارهای مالی و سرمایه شده و در نهایت افزایش کارایی بازار را نیز در پی خواهد داشت.

پژوهش پیش‌رو به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که چه رابطه‌ای بین فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و تأخیر در گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران وجود دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

۱.۲. پیشینه نظری

به موقع بودن، اهمیت حیاتی برای بازارهای سرمایه دارد و به عنوان یکی از اجزای اصلی بازار سرمایه کارا محسوب می‌شود. انتشار به موقع اطلاعات باعث کاهش عدم تقارن اطلاعات،

مبادلات نهائی، شایعه‌ها و درز اطلاعات در بازار می‌شود و به ارزشیابی و قیمت‌گذاری اوراق بهادار، جذب سرمایه و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران در بازارهای سرمایه کمک می‌کند. در مقابل، دسترسی نداشتن به اطلاعات دقیق و به موقع باعث ناکارایی بازار، افزایش ابهام در تصمیم‌گیری و کاهش مربوط بودن گزارش‌های مالی و محتوای اطلاعاتی آنها می‌شود. تأخیر در انتشار اطلاعات مالی می‌تواند منجر به مشکلات قیمت‌گذاری اوراق بهادار و بی‌عدالتی در میان سرمایه‌گذارانی شود که امکان دسترسی برابر به اطلاعات مهم را ندارند. هر چه تأخیر در انتشار گزارش‌های مالی طولانی‌تر شود، اطلاعات بیشتری به نفع سهامداران عمده افشا می‌شود و شایعه‌های زیادی در بازار سرمایه مطرح می‌شود. از این رو، انتشار به موقع اطلاعات مالی برای افراد برون سازمانی و به خصوص سرمایه‌گذاران جز، از اهمیت خاصی برخوردار است. در نتیجه، لازم است تدابیری اتخاذ شود که تأخیر طولانی در انتشار اطلاعات مالی رفع یا کاهش یابد (باغومیان و نقدی، ۱۳۹۳).

اتخاذ تصمیمات معقول اقتصادی و تخصیص بهینه منابع محدود و کمیاب، بدون وجود اطلاعات به موقع، معتبر و قابل اتکا، امکان‌پذیر نیست. از آنجایی که گزارش حسابرسی شامل اظهار نظر حسابرس در مورد قابلیت اعتماد صورت‌های مالی است، معمولاً سرمایه‌گذاران دوره کوتاه‌تر گزارش حسابرسی را ترجیح می‌دهند. هر چه فاصله زمانی پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت‌های مالی واحدهای تجاری کوتاه‌تر باشد، سودمندی حاصل از صورت‌های مالی حسابرسی شده واحدهای تجاری افزایش می‌یابد. افزایش فاصله زمانی پایان سال مالی و تاریخ انتشار صورت‌های مالی، احتمال فاش شدن اطلاعات به نفع گروهی از استفاده‌کنندگان و به زبان سایرین را افزایش می‌دهد (مرادی و پورحسینی، ۱۳۸۸).

تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی به عنوان مدت زمان بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرس تعریف می‌شود. تأخیر در گزارش حسابرسی، علل متعددی دارد، برخی از این تغییرات به صورت طبیعی بوده و بر استقلال حسابرس خدشه وارد نموده و منجر به افزایش استقلال حسابرسی به جهت ارائه اظهار نظر حسابرس ظرف مدت چهار ماه پس از پایان سال مالی می‌شود. ولی برخی از این تغییرات غیر قابل طبیعی بوده و از بازه زمانی حداکثری، تجاوز کرده و بنابر دلایلی نظیر اتفاقات و رویدادهای غیر قابل پیش‌بینی و دور از انتظار و غیر عادی در تأخیر ارائه گزارش حسابرس بر استقلال حسابرس تأثیرگذار نمی‌باشد (رحمانی و بخردی‌نسب، ۱۳۹۶).

یکی از مباحثی که ممکن است حسابرسان در جریان حسابرسی شرکت‌ها با آن روبه‌رو شوند، بحث سرمایه‌گذاری صاحبکاران در زمینه‌های متفاوت و فرصت‌های سرمایه‌گذاری می‌باشد که شرکت‌ها با آن مواجه هستند. فرصت‌های سرمایه‌گذاری نقش مهمی در تأمین مالی شرکت ایفا می‌کنند. ترکیب دارایی‌های واقعی (سرمایه‌گذاری موجود یک شرکت که قبلاً انجام شده‌اند)

و فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر ساختار سرمایه، سررسید و ساختار تعهدات بدهی، سیاست تقسیم سود، قراردادهای پاداش و سیاست‌های حسابداری یک شرکت تأثیر می‌گذارند (واعظ و همکاران، ۱۳۹۳). افزون بر این شرکت‌های با فرصت‌های سرمایه‌گذاری بالا ممکن است برای مهار کردن مدیریت سود، نیاز بیشتری برای حسابرسی با کیفیت بالا داشته باشند، زیرا آنها در استفاده از اقدام تعهدی برای مدیریت کردن سود انعطاف پذیری بیشتری نسبت به شرکت‌های با فرصت‌های سرمایه‌گذاری پایین دارند. از آنجایی که هر چقدر فرصت‌های سرمایه‌گذاری افزایش یابد نیاز به کیفیت حسابرسی بیشتری خواهد بود، می‌توان نتیجه گرفت که زمان بیشتری برای گزارش حسابرسی نیاز خواهد بود، تا به کیفیت حسابرسی مورد نظر دست یافت. اما تأخیر در انتشار صورت‌های مالی عدم اطمینان در ارتباط با تصمیمات سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد، چرا که صورت‌های مالی اطلاعات مفیدی را در ارتباط با تصمیم‌گیری‌های تجاری و اقتصادی فراهم می‌کنند (لاورنس و آفسمی، ۲۰۱۵).

از آنجا که بیشتر منابع اطلاعاتی در اختیار مدیران است و سهامداران فاقد اطلاعات لازم درباره عملیات مدیران هستند، بین سهامدار و مدیران ناقربینگی اطلاعاتی به وجود می‌آید (صراف و آقابالایی‌بختیار، ۱۳۹۳). منشأ بخش عمده‌ای از عدم تقارن اطلاعاتی، فرصت‌های سرمایه‌گذاری و رشد شرکت‌ها است و بخشی از آن نیز ریشه در روش‌های جمع‌آوری و گزارش اطلاعات توسط مدیریت دارد. عدم تقارن اطلاعاتی ناشی از فرصت‌های رشد و سرمایه‌گذاری به مدیریت امکان بیشتری برای دست‌کاری صورت‌های مالی می‌دهد تا بتواند به‌وسیله مبادلات خودی و همچنین افزودن بر مزایای جبران خدمات، منابع را به خود منتقل کند (رضازاده و آزاد، ۱۳۸۷). بدین ترتیب، تصمیم‌گیرندگان در سازمان‌های بزرگ نمی‌توانند اطلاعات دسته اول زیادی را دریافت کنند. آن‌ها باید به اطلاعاتی اتکا نمایند که دیگران تهیه می‌کنند و این واقعیت در بسیاری از موارد، خطر دریافت اطلاعات غیر قابل‌اتکا را افزایش می‌دهد. با در نظر گرفتن این که میزان قابل‌توجهی از اطلاعات مورد نیاز استفاده‌کنندگان توسط مدیریت بنگاه‌های اقتصادی تهیه، پردازش و گزارش می‌شود، حصول اطمینان نسبی از کیفیت این اطلاعات ضروری به نظر می‌رسد. در این شرایط وجود یک مکانیزم کنترلی که به طور نسبی تضمین‌کننده شفافیت اطلاعات گزارش شده در صورت‌های مالی باشد، ضرورت می‌یابد. در یک اقتصاد آزاد، این مکانیزم در قالب حسابرسی مالی و توسط حسابرسان مستقل ارائه می‌گردد (حساس‌یگانه و خالقی‌بایگی، ۱۳۸۳). لذا، سهامداران برای آگاهی از چگونگی اداره سرمایه‌های خود و اطمینان از صحت عمل و کارایی مدیران می‌توانند از صورت‌های مالی حسابرسی شده به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزار اطمینان‌بخش استفاده کنند.

عموماً، انتشار گزارشات سالانه قبل از اظهار نظر حسابرس مستقل صورت نمی‌گیرد. بنابراین، باید گزارش‌های حسابرسی به موقع باشند تا اطلاعات منصفانه در اختیار استفاده‌کنندگان قرار گیرد (دستگیر و احمدی، ۱۳۹۳). لذا، می‌توان نتیجه گرفت که هر قدر فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار گزارش حسابرس مستقل (تأخیر در گزارش حسابرسی) کوتاه‌تر باشد، ارزش اطلاعاتی آن و فوایدی که از این گزارش‌ها حاصل می‌گردد، بیشتر است. بر اساس تحقیقات متعدد انجام‌شده (سویی و همکاران، ۲۰۰۱؛ کاهان و همکاران، ۲۰۰۸ و فام و همکاران، ۲۰۱۴)، در شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری بالا به دلایل به شرح زیر، احتمال فرصت‌طلبی مدیریت بیشتر بوده و سیستم حسابداری از قابلیت اتکای پایینی برخوردار است که عبارت‌اند از:

۱. داشتن اطلاعات محرمانه درباره ارزش پروژه‌های آتی، ۲. عدم تقارن اطلاعاتی بین سهامداران و مدیران، ۳. سیستم کنترل داخلی ضعیف.

دلایل فوق‌الذکر وجود پیچیدگی و عدم اطمینان در فرصت‌های سرمایه‌گذاری و بالا بودن اقلام تعهدی اختیاری، سبب می‌شود که خطر حسابرسی در شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری بالا افزایش یابد. لذا، حساب‌سازان در مواجهه با افزایش خطر حسابرسی، نیازمند افزایش دامنه کار حسابرسی خود هستند تا بتوانند زمینه‌ای برای تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد ریسک را فراهم آورند؛ که در نهایت منجر به طولانی شدن تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، می‌گردد.

۲.۲. پیشینه تجربی

با توجه به این‌که امروزه نقش اطلاعات در زمینه تصمیم‌گیری‌های اقتصادی بسیار حیاتی است و استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی مختلف بر صورت‌های مالی اتکا می‌کنند و گزارش حسابرسی ابزاری سودمند برای ارزیابی قابلیت‌اتکا بودن اطلاعات مالی ارائه شده بنگاه‌های اقتصادی است و معمولاً حاوی اطلاعات بیشتری در مورد گزارش‌های مالی ارائه شده می‌باشد؛ در این بخش به برخی پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع پژوهش اشاره می‌شود.

چیودینی و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه بین تجدید ارائه صورت‌های مالی و تأخیر در گزارش حسابرسی پرداخته‌اند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که بین تجدید ارائه صورت‌های مالی و تأخیر حسابرسی در سال‌های ۲۰۱۱، ۲۰۱۲، ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ رابطه وجود دارد، در حالی که برای سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ این رابطه نمی‌تواند تایید شود.

اعظمی و صالحی (۲۰۱۷) در پژوهش خود نشان دادند تأخیر در گزارش حسابرسی برای شرکت‌هایی که فرصت سرمایه‌گذاری بالاتری دارند، بیشتر است. نتایج تحقیق همچنین نشان می‌دهد که شرکت‌های کوچک و شرکت‌هایی که ضعف عمده‌ای در کنترل‌های داخلی دارند، به

احتمال زیاد تأخیر بیشتری در گزارش حسابرسی دارند. تأخیر در گزارش حسابرسی شرکت‌هایی که تغییر حسابرس مستقل داشته اند، در طول دوره جاری بیشتر است.

حبیب (۲۰۱۵)، در پژوهش خود نشان داد که پس از تصویب استانداردهای جدید حسابداری در چین، تأخیر در گزارش حسابرسی افزایش قابل توجهی یافته است و انتظار می‌رود که این افزایش در تأخیر در گزارش حسابرسی برای شرکت‌هایی که حسابرسی آن‌ها توسط مؤسسات حسابرسی کوچک انجام می‌شود، بیشتر است.

فام و همکاران (۲۰۱۴)، نشان دادند که به احتمال زیاد در شرکت‌های با فرصت سرمایه گذاری بالا، تأخیر در گزارش حسابرسی طولانی‌تر خواهد بود. افزون بر این، نتایج تحقیق آن‌ها مؤید آن بود که متغیرهای زیان، اظهار نظر حسابرس در مورد تداوم فعالیت، سال مالی منتهی به دسامبر، ضعف بااهمیت در کنترل‌های داخلی و تغییر حسابرس، رابطه مثبت و معناداری با تأخیر در گزارش حسابرسی دارند و همچنین، اندازه شرکت و چهار مؤسسه بزرگ حسابرسی رابطه معنادار و منفی با تأخیر در گزارش حسابرسی دارند.

کوگیلاوانی و مرجان موهده (۲۰۱۳)، در بررسی عوامل تأثیرگذار بر ارائه به موقع صورت‌های مالی حسابرسی شده در مالزی دریافتند که میانگین تأخیر در ارائه صورت‌های مالی برابر ۱۰۰ روز است. آن‌ها عواملی چون اندازه کمیته حسابرسی، تمرکز مالکیت، اندازه شرکت و سودآوری را از جمله متغیرهای تأثیرگذار بر ارائه به موقع صورت‌های مالی شناسایی نمودند. همچنین، آن‌ها نشان دادند که، متغیرهایی مانند نوع حسابرس، تخصص حسابرس و استقلال کمیته حسابرسی، رابطه‌ای با ارائه به موقع صورت‌های مالی ندارد.

رحمانی و بخردی‌نسب (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای به بررسی "تأثیر تأخیرات عادی و غیر عادی در روند انتشار و ارائه گزارش حسابرس بر استقلال حسابرس"، پرداخته‌اند. در همین راستا به بررسی ۹۱ شرکت از شرکت‌های پذیرفته‌شده از بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ پرداخته شده و با استفاده از نرم‌افزار اقتصادسنجی ایویوز به تخمین آزمون فرضیه‌ها پرداخته شده است. در نهایت شواهد پژوهش حاکی از آن است که افزایش تأخیر عادی در ارائه گزارش حسابرسی منجر به افزایش استقلال حسابرس می‌گردد، اما وقوع تأخیرهای غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی تأثیری بر افزایش یا کاهش استقلال حسابرس ندارد.

حاجیها و قادری (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به "بررسی تأثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر تأخیر در گزارش حسابرسی"، پرداخته‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد و نمونه پژوهش با اعمال شرایط متغیرهای پژوهش به تعداد ۱۵۵ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۳ انتخاب شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از تکنیک آماری رگرسیون داده‌های تابلویی استفاده شده است. در این تحقیق جهت

اندازه‌گیری فرصت‌های سرمایه‌گذاری از دو عامل نسبت ارزش بازار سهام به ارزش دفتری سهام و نرخ رشد دارایی‌ها بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تأخیر در گزارش حسابرسی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد، نسبت ارزش بازار سهام به ارزش دفتری سهام قویترین ارتباط را نشان می‌دهد. این یافته نشان می‌دهد که فرصت‌های سرمایه‌گذاری منجر به افزایش ریسک حسابرسی می‌شوند و در نتیجه حسابرسان مستقل دامنه کار حسابرسی مورد نیاز را افزایش می‌دهند، بنابراین انتظار می‌رود تأخیر در گزارش حسابرسی رخ دهد.

مهدوی و دهقانی (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به بررسی " نقش میانجی‌گری تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی در تبیین رابطه بین کیفیت سود و ارزش شرکت"، پرداخته‌اند. برای این منظور از اطلاعات ۹۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای بازه زمانی ۱۳۹۲-۱۳۸۳ استفاده شده است. نتایج نشان داد که رابطه‌ای منفی و معنادار بین کیفیت سود و تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی وجود دارد. همچنین، نتایج حاکی از وجود رابطه منفی و معنادار بین تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی و ارزش شرکت است. افزون بر این، رابطه میانجی‌گری تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی در تبیین رابطه بین کیفیت سود و ارزش شرکت تأیید شد.

مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۴) به بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. نمونه پژوهش شامل ۶۴ شرکت بورسی در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۱ و روش مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌ها رگرسیون داده‌های ترکیبی است. نتایج آزمون آماری فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین نوع گزارش حسابرسی با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یعنی، در صورت دریافت گزارش حسابرسی تعدیل شده، تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی بیشتر می‌شود. همچنین، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین تغییر حسابرسی و تخصص حسابرسی در صنعت با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه معنادار آماری وجود ندارد. یعنی، تغییر حسابرسی و تخصص حسابرسی در صنعت باعث کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی نمی‌شود.

حاجیها و فتحی‌مقدم‌بادی (۱۳۹۳)، تحقیقی با عنوان رابطه تغییر در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی را انجام دادند. نتایج بیان‌گر آن بود که، تغییر (بهبود یا پیشرفت) در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی رابطه مثبت و معناداری دارد و در حالی که، متغیرهای کنترلی تحقیق شامل هزینه دعاوی حقوقی، تغییر حسابرسی، تجدید نظر یا تدوین

استانداردهای حسابداری، تصدی هم‌زمان ریاست هیئت مدیره توسط مدیرعامل و اهرم مالی با تأخیر در گزارشگری مالی، رابطه معناداری ندارند.

مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای به "بررسی رابطه بین سازوکار حاکمیت شرکتی و کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابداری"، پرداختند. نمونه پژوهش شامل ۵۱۲ شرکت بورسی در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۱ و روش مورد استفاده برای آزمون فرضیه‌ها رگرسیون داده‌های ترکیبی است. نتایج پژوهش بیانگر این است که بین دوگانگی نقش مدیرعامل و تمرکز مالکیت با تأخیر در ارائه گزارش حسابداری رابطه منفی و معنادار آماری وجود دارد. به این معنی که، تفکیک نقش رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی و کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابداری می‌شود و شرکت‌های دارای تمرکز مالکیت بیشتر، گزارش حسابداری خود را با تأخیر کمتری ارائه می‌کنند. نتایج پژوهش، همچنین، نشان می‌دهد که بین اندازه هیئت مدیره و استقلال هیئت مدیره با تأخیر در ارائه گزارش حسابداری، رابطه معنادار آماری وجود ندارد.

رضایی‌دولت‌آبادی و همکاران (۱۳۹۳)، در تحقیقی به بررسی عوامل تأثیرگذار بر تأخیر در انتشار صورت‌های مالی سالانه حسابداری شده در بورس اوراق بهادار تهران بر روی ۹۷ شرکت فعال پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها مؤید آن بود که، بین اندازه شرکت و دوره امضاء حسابداری و همچنین، بین اندازه شرکت و دوره ضمنی تأثیر منفی و معناداری وجود دارد و در نهایت شرکت‌هایی که نسبت بدهی (اهرم مالی) بیشتری دارند، شرکت‌هایی که دارای اخبار خوب هستند و همچنین، شرکت‌هایی که تعداد سهامداران عمده آن‌ها بیشتر است، تأخیر بیشتری در انتشار صورت‌های مالی سالانه حسابداری شده دارند.

۳. فرضیه تحقیق

با توجه به تئوری‌ها و پیشینه پژوهش، فرضیه پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شود:
فرضیه: فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها با تأخیر در ارائه گزارش حسابداری، رابطه مثبت و معناداری دارد.

۴. روش پژوهش

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با در نظر گرفتن ویژگی‌های زیر می‌باشد:

۱. جامعه آماری شامل شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک و مؤسسات تأمین مالی نباشند.
۲. سال مالی شرکت‌ها به پایان اسفندماه ختم شده باشند.
۳. شرکت‌ها باید از سال ۱۳۸۲ تا سال ۱۳۹۵، دوره مالی خود را تغییر نداده باشند.
۴. وقفه معاملاتی بیش از شش ماه نداشته باشند.

۵. اطلاعات مورد نیاز در رابطه با شرکت‌ها در دسترس باشند و دست‌کم از سال ۱۳۸۲ در بورس پذیرفته شده و تا پایان دوره پژوهش در بورس فعال باشند. با مدنظر قرار دادن محدودیت‌های فوق، جامعه آماری این تحقیق شامل ۷۷ شرکت (۱۰۷۸ مشاهده شرکت-سال) می‌باشد. به منظور جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از نرم‌افزار ره‌آورد نوین و صورت‌های مالی حسابرسی شده شرکت‌های تحت بررسی استفاده شد و برای انجام محاسبات اولیه از نرم‌افزار اکسل و آزمون فرضیه‌ها با استفاده از نرم‌افزار ایویوز ۱۰، صورت پذیرفته است.

۱.۴. مدل پژوهش

برای بررسی فرضیه مطرح‌شده، به تبعیت از فام و همکاران (۲۰۱۴)، از مدل رگرسیونی زیر استفاده شده است:

$$\text{ARL} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{ Invest Opp} + \alpha_2 \text{ ROA} + \alpha_3 \text{ LOSS} + \alpha_4 \text{ GC} + \alpha_5 \text{ BIG} + \alpha_6 \text{ SIZE} + \alpha_7 \text{ AUD CHG} + \varepsilon \quad (\text{مدل ۱})$$

۲.۴. متغیر وابسته

تأخیر در گزارش حسابرسی (ARL): از طریق اختلاف فاصله زمانی بین پایان سال مالی و تاریخ گزارش حسابرسی مستقل، به دست می‌آید.

۳.۴. متغیرهای مستقل

فرصت سرمایه‌گذاری (Invest Opp): از حاصل جمع رتبه‌های سه شاخص نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام و نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، به دست می‌آید؛
 نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها^۱ (FIRMASS): مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ارزش دفتری بدهی‌های بلندمدت تقسیم بر مجموع دارایی‌ها؛
 نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام^۲ (MKTBEQ): ارزش بازار حقوق صاحبان سهام تقسیم بر ارزش دفتری آن؛
 نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات^۳ (PPEGT): ناخالص دارایی‌های ثابت مشهود تقسیم بر مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و بدهی‌های بلندمدت شرکت.

1. Market-to-book asset
 2. Market-to-book equity
 3. Gross property, plant and equipment ratio

۴.۴. متغیرهای کنترلی

به طور کلی، مطالعات قبلی نشان می‌دهد که به جز متغیرهای مستقل یاد شده در فوق، برخی متغیرهای کنترلی دیگر نیز بر تأخیر در ارائه گزارش‌های حسابداری اثر گذار می‌باشند که در تحقیق حاضر به تبعیت از فام و همکاران (۲۰۰۴)، از متغیرهای زیر به عنوان متغیر کنترلی استفاده شده است:

اندازه شرکت (Ln SIZE): لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها را نشان می‌دهد؛
 نرخ بازده دارایی‌ها (ROA): نسبت سود خالص بعد از مالیات به مجموع دارایی‌ها است؛
 زیان (LOSS): چنانچه شرکت زیان گزارش کند کد ۱، در غیر این صورت صفر؛
 اظهار نظر حسابرس در مورد تداوم فعالیت (GC): اگر بند عدم تداوم فعالیت در گزارش حسابرسی شرکت صاحب‌کار وجود نداشته باشد، کد یک در غیر این صورت کد صفر؛ سازمان حسابرسی (BIG): اگر حسابرسی شرکت توسط سازمان حسابرسی انجام شده باشد، کد یک در غیر این صورت کد صفر؛
 تغییر حسابرس (AUD CHG): اگر شرکت‌های مورد حسابرسی، حسابرس خود را تغییر دهند کد ۱، در غیر این صورت صفر.

۵.۴. آمار توصیفی

به منظور شناخت بهتر جامعه مورد تحقیق و آشنایی بیشتر با متغیرهای تحقیق، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، لازم است این داده‌ها توصیف شوند. بنابراین، پیش از آزمون فرضیه تحقیق، آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق محاسبه شده و در جدول ۱ ارائه شده است. همان‌گونه که در جدول ۱ ملاحظه می‌گردد به طور متوسط، شرکت‌های مورد آزمون گزارش حسابرسی خود را حدود ۸۰ روز بعد از پایان سال مالی با انحراف معیار ۶۳ روز ارائه می‌کنند. همچنین، بیشترین و کمترین تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی به ترتیب ۱۲۰ و ۲۲ روز بوده است و بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر تأخیر در گزارش حسابرسی و پایین‌ترین انحراف معیار مربوط به متغیر نرخ بازده دارایی‌ها بوده است.

جدول ۱. نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر پژوهش	علامت	کمترین	بیشترین	میانه	میانگین	انحراف معیار	تعداد مشاهدات
تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی	ARL	۲۲	۱۲۰	۸۳	۸۰/۱	۶۳/۱	۱۰۷۸
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	InvestOpp	۰	۳	۲	۱/۵۳	۱/۱۱	۱۰۷۸
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها	FIRMASS	۱/۰۸	۳/۳۴	۲/۷۳	۱/۶۵	۰/۵۵	۱۰۷۸
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام	MKTBEQ	۱/۰۳	۲/۴۶	۱/۵۹	۱/۴۲	۰/۷۱	۱۰۷۸

۱۰۷۸	۰/۱۶	۰/۵۰	۰/۵۲	۰/۹۱	۰/۲۹	PPEGT	نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات
۱۰۷۸	-	-	-	۱	۰	LOSS	زیان
۱۰۷۸	۱/۲۵	۱۴/۳۳	۱۲/۲۵	۱۹/۱۴	۱۱/۱۵	Ln Size	اندازه شرکت
۱۰۷۸	-	-	-	۱	۰	GC	اظهار نظر حسابرسان در مورد تداوم فعالیت
۱۰۷۸	۰/۱۳	۰/۱۷	۱/۱۴۰۵	۰/۶۵	-۰/۱۲	ROA	نرخ بازده دارایی‌ها
۱۰۷۸	-	-	-	۱	۰	AUDCHG	تغییر حسابرسان
۱۰۷۸	-	-	-	۱	۰	BIG	سازمان حسابرسان

۶.۴. آمار استنباطی

با توجه به احتمال آماره آزمون F لیمر (جدول ۲) استفاده از روش داده‌های ترکیبی به جای روش داده‌های تلفیقی مناسب‌تر است.

جدول ۲. نتایج آزمون چاو

نتیجه آزمون	P-Value	F-Statistic	مدل
مدل داده‌های پانلی	۰/۰۰۰	۳/۲۰	۱
مدل داده‌های پانلی	۰/۰۰۰	۳/۲۲	۲
مدل داده‌های پانلی	۰/۰۰۰	۳/۲۱	۳
مدل داده‌های پانلی	۰/۰۰۰	۳/۲۰	۴

از آنجا که مدل داده‌های ترکیبی انتخاب شده است، در ادامه به اجرای آزمون هاسمن به منظور انتخاب الگوی اثرهای ثابت در برابر الگوی تصادفی پرداخته می‌شود. نتیجه آزمون هاسمن در جدول ۳ آمده است. مقدار احتمال آماره هاسمن برای هر چهار فرضیه در جدول ۳ کمتر از سطح معناداری ۵ درصد است. بنابراین، برای آزمون فرضیه‌ها باید از الگوی اثرهای ثابت استفاده کرد.

جدول ۳. نتایج آزمون هاسمن

نتیجه آزمون	P-Value	chi-square Statistic	مدل
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۰	۷۰/۲۱	۱
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۰	۸۴/۹۵	۲
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۰	۸۴/۶۱	۳
مدل آثار ثابت	۰/۰۰۰	۷۹/۳۳	۴

۵. یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون فرضیه به شرح جدول ۴ است. نتایج مربوط به آزمون فرضیه برای دوره چهارده ساله تحقیق نشان می‌دهد، آماره t آزمون مدل در سطح خطای یک درصد، معنادار و نوع رابطه معکوس است؛ بنابراین، فرضیه تحقیق رد می‌شود. همچنین در مورد متغیرهای اثرگذار بر تأخیر در گزارش حسابرسی که به عنوان متغیر کنترلی در مدل رگرسیون تحقیق استفاده شد، نتایج نشان داد، نرخ بازده دارایی‌ها و سازمان حسابرسی با اطمینان ۹۵ درصد بر تأخیر در گزارش حسابرسی اثر معکوس دارند و تغییر حسابرس با اطمینان ۹۵ درصد بر تأخیر در گزارش حسابرسی، اثر مستقیم دارد و نیز، اندازه شرکت در سطح اطمینان ۹۹ درصد، اثر مستقیم بر تأخیر در گزارش حسابرسی دارد. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، نتایج مربوط به آزمون شاخص نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها به عنوان یکی از معیارهای فرصت سرمایه گذاری مؤید آن است که، آماره t آزمون مدل در سطح خطای ۵ درصد، معنی‌دار و نوع رابطه معکوس است. همچنین، نتایج مربوط به آزمون شاخص نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به عنوان یکی از معیارهای فرصت سرمایه‌گذاری حاکی از آن است که، آماره t آزمون مدل در سطح خطای یک درصد، معنادار و نوع رابطه معکوس است. افزون بر این، نتایج آزمون شاخص نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات به عنوان یکی از معیارهای فرصت سرمایه‌گذاری نشان می‌دهد آماره t آزمون مدل در سطح خطای یک درصد، معنادار و نوع رابطه مستقیم است. بنابراین، نتایج تحقیق نشان داد نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به عنوان معیارهای فرصت سرمایه‌گذاری با تأخیر در گزارش حسابرسی، رابطه منفی و معنادار و نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات با تأخیر در گزارش حسابرسی، رابطه مثبت و معنادار دارد.

جدول ۴. نتایج آزمون فرضیه

PPEGT		MKTBEQ		FIRMASS		Invest Opp		متغیر
T	ضریب	T	ضریب	T	ضریب	T	ضریب	
-	-	-	-	-	-	-۷/۳۳***	-۲۰/۳۱	Invet Opp
-	-	-	-	-۲/۱۸**	-۰/۰۴	-	-	FIRMASS
-	-	-۳/۲۳***	-۰/۰۲	-	-	-	-	MKTBEQ
۳/۶۳***	۰/۱۷	-	-	-	-	-	-	PPEGT
۰/۲۹	۲/۹۶	۰/۷۱	۸/۷۰	۰/۴۴	۵/۶۹	-۰/۴۶	-۵/۰۹	LOSS
۷/۱۲***	۱۳/۷۸	۷/۲۵***	۱۴/۱۲	۷/۰۱***	۱۴/۱۲	۴/۸۹***	۹/۵۵	Ln SIZE
-۰/۴۰	-۲/۹۵	-۰/۲۲	-۲/۸۵	-۰/۲۴	-۳/۲۹	-۰/۲۱	-۲/۷۶	GC
-۲/۵۲**	-۶۴/۸۶	-۱/۲۵	-۳۷/۱۰	-۲/۲۳**	-۶۱/۷۵	-۲/۱۱**	-۴۸/۶۰	ROA

۲/۳۶**	۱۸/۹۳	۲/۳۱**	۱۸/۲۱	۲/۲۷**	۱۸/۹۵	۲/۱۶**	۱۵/۲۳	AUD CHG
-۳/۲۵***	-۱۸/۷۸	-۳/۴۰***	-۱۸/۴۶	-۲/۹۷***	-۱۹/۱۵	-۲/۲۹**	-۱۲/۶۶	BIG
-۱/۱۷	-۳۳/۴۰	-۰/۹۱	-۲۶/۴۰	-۰/۸۱	-۲۳/۹۵	۱/۹۱	-۵۴/۶۱	عرض از مبدأ
۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	۱۰۷۸	تعداد مشاهدات
۰/۱۲۲۵	۰/۱۲۵۸	۰/۱۲۵۸	۰/۱۲۵۸	۰/۱۴۵۶	۰/۱۴۵۶	۰/۱۷۲۳	۰/۱۷۲۳	R ²
۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	سطح معناداری
۱۳/۹۸	۱۳/۹۶	۱۳/۹۶	۱۳/۹۶	۱۳/۱۱	۱۳/۱۱	۲۱/۲۳	۲۱/۲۳	آماره F

* در سطح ۹۰ درصد معنادار، ** در سطح ۹۵ درصد معنادار، *** در سطح ۹۹ درصد معنادار

۱.۵. آزمون‌های اضافی و نتایج آن

برخی از محققین (بمبر و همکاران، ۱۹۹۳؛ حبیب و بویان، ۲۰۱۱ و فام و همکاران، ۲۰۱۴) ادعا می‌کنند که متغیر وابسته تحقیق (تأخیر در گزارش حسابرسی)، ممکن است حاوی ابهاماتی باشد و همچنین، این احتمال وجود دارد که اندازه‌گیری صورت گرفته از تأخیر در گزارش حسابرسی با ابهاماتی همراه باشد. بر این اساس، می‌توان بیان نمود که در مجموع تأخیر در گزارش حسابرسی از تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی^۱ متمایز است. تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی به آن بخش از تأخیر در گزارش حسابرسی گویند که نتوان آن را از طریق عوامل مشخص شده در تحقیقات قبلی، تبیین نمود (استانا، ۲۰۱۴). برای بررسی این موضوع (تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی)، در تحقیق حاضر از مدل رگرسیونی چند متغیره تحقیق فام و همکاران (۲۰۱۴)، استفاده شده است. تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی از اختلاف بین تأخیر در گزارش حسابرسی طی سال جاری و میانگین تأخیر در گزارش حسابرسی در طول دوره تحقیق به دست می‌آید. در این مدل، فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی^۲ جایگزین فرصت سرمایه‌گذاری می‌شود. فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی از حاصل جمع رتبه‌های سه شاخص (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها) غیرعادی، (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام) غیرعادی و (نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) غیرعادی، به دست می‌آید. محاسبه هر یک از این شاخص‌های غیرعادی به این صورت است که ابتدا از هر یک از شاخص‌های هر یک شرکت در طول دوره تحقیق (۱۳۸۲-۱۳۹۵) میانگین گرفته، سپس شاخص هر شرکت در هر سال را از آن میانگین کم می‌کنیم. لذا، مدل آزمون رابطه فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی به شرح زیر است:

$$\text{مدل (۲)} \quad \text{Ab ARL} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{ Ab Invest Opp} + \alpha_2 \text{ ROA} + \alpha_3 \text{ LOSS} + \alpha_4 \text{ GC} + \alpha_5 \text{ BIG} + \alpha_6 \text{ SIZE} + \alpha_7 \text{ AUD CHG} + \varepsilon.$$

1 Abnormal audit report lag

2 Abnormal Investment Opportunities

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، نتایج بیان‌گر آن می‌باشد که، فرصت‌های سرمایه‌گذاری غیرعادی با تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابداری در سطح ۹۹ درصد، رابطه منفی و معناداری دارد. همچنین، در مورد متغیرهای اثرگذار بر تأخیر در گزارش حسابداری که به عنوان متغیر کنترلی در مدل رگرسیونی تحقیق استفاده شد، بازده دارایی‌ها با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابداری در سطح ۹۰ درصد، رابطه منفی و معنادار دارد و اندازه شرکت با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابداری در سطح ۹۰ درصد، رابطه مثبت و معناداری دارد. دیگر نتایج پژوهش بیان‌گر آن است که، بین تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابداری و (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی) غیرعادی به عنوان یکی از معیارهای فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی، در سطح ۹۹ درصد، رابطه منفی و معناداری برقرار است. افزون بر این، نتایج حاکی از آن می‌باشد که، تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابداری با (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام) غیرعادی به عنوان یکی دیگر از معیارهای فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی در سطح ۹۹ درصد رابطه منفی و معناداری دارد و همچنین، تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابداری با (نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) غیرعادی به عنوان دیگر معیار فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی در سطح ۹۹ درصد، رابطه مثبت و معناداری دارد.

جدول ۵. نتایج آزمون‌های اضافی

Un-PPEGT		Un-MKTBEQ		Un-FIRMASS		Ab Invest Opp		متغیر
T	ضریب	T	ضریب	T	ضریب	T	ضریب	
-	-	-	-	-	-	-۱۴/۵۹***	-۲۶/۲۳	Ab Invest Opp
-	-	-	-	-۲/۹۵***	-۰/۰۳	-	-	Un-FIRMASS
-	-	-۲/۹۸***	-۰/۰۱	-	-	-	-	Un-MKTBEQ
۲/۹۶***	۰/۱۷	-	-	-	-	-	-	Un-PPEGT
۱/۸۶	۱۶/۸۷	۱/۷۵	۱۷/۴۶	۱/۳۵	۱۵/۸۹	-۰/۰۷	-۰/۸۴	LOSS
۵/۲۳***	۹/۶۹	۵/۳۹***	۱۰/۱۰	۵/۰۸***	۹/۶۵	۱/۸۵*	۳/۲۳	Ln SIZE
-۰/۷۵	-۶/۹۹	-۰/۷۵	-۶/۹۸	-۰/۵۷	-۷/۲۳	-۱/۲۷	-۱۴/۷۵	GC
-۰/۱۱**	-۲۴/۳۵	-۰/۴۶	-۸/۷۵	-۱/۰۲**	-۲۲/۱۲	-۱/۸۵*	-۳۶/۶۵	ROA
۲/۶۹**	۲۰/۰۵	۲/۴۹**	۱۷/۹۶	۲/۵۳**	۱۹/۳۳	۱/۴۵	۱۱/۱۰	AUD CHG
-۳/۷۵***	-۲۱/۳۱	-۳/۳۳***	-۱۸/۵۵	-۳/۲۰***	-۱۹/۴۰	-۱/۶۲	-۸/۸۶	BIG
-۴/۸۹	-۱۲۵/۱	-۴/۶۰	-۱۲۱/۲	-۴/۱۱	-۱۱۵/۰۳	۰/۶۶	۱۷/۱۵	عرض از مبدأ
۱۰۷۸		۱۰۷۸		۱۰۷۸		۱۰۷۸		تعداد مشاهدات
۰/۰۶۹۹		۰/۰۷۱۲		۰/۰۹۵۲		۰/۲۷۱۵		R ²
۰/۰۰۰۰		۰/۰۰۰۰		۰/۰۰۰۰		۰/۰۰۰۰		سطح معناداری
۸/۳۱		۸/۴۱		۸/۲۵		۳۸/۳۹		آماره F

*در سطح ۹۰٪، معنادار **در سطح ۹۵٪ معنادار ***در سطح ۹۹٪ معنادار

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱.۶. نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی ارتباط بین فرصت سرمایه‌گذاری و تأخیر در گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۵ با نمونه آماری ۷۷ شرکت پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، بین فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و تأخیر در گزارش حسابرسی، رابطه منفی و معناداری برقرار است. انتظار اولیه از پژوهش حاضر این بود که بر طبق تحقیقات انجام‌شده (سویی و همکاران، ۲۰۰۱؛ کاهان و همکاران، ۲۰۰۸ و فام و همکاران، ۲۰۱۴)، فرصت سرمایه‌گذاری بالاتر شرکت‌ها منجر به طولانی شدن تأخیر در گزارش حسابرسی شود که در بررسی‌های انجام‌شده از داده‌های پژوهش ملاحظه گردید در کشور ما این فرض صادق نبوده است. در تحلیل این مطلب می‌توان گفت که در بازار سرمایه ایران، شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری بالا به‌منظور برخورداری از چشم‌انداز رشد به دنبال کسب اطمینان سرمایه‌گذاران می‌باشند. در نتیجه از تأخیر در گزارش حسابرسی کوتاه‌تری برخوردارند؛ زیرا، گزارش حسابرسی شامل اظهار نظر حسابرس در مورد درجه اعتبار صورت‌های مالی است.

با توجه به نتایج تحقیق، تغییر حسابرس موجب صرف زمان بیشتری برای حسابرسی و نیز افزایش زمان تأخیر در گزارش حسابرسی می‌شود. این نتیجه با نتایج حاصل از برخی پژوهش‌ها مانند بنی‌مهد و بهاری (۱۳۹۳)، تانی و همکاران (۲۰۱۰) و فام و همکاران (۲۰۱۴)، همخوانی دارد، اما با یافته‌های تحقیق کوگیلاوانی و مرجان موهد (۲۰۱۳)، مغایرت دارد. همچنین نتایج تحقیق تأیید نمود که شرکت‌های بزرگ‌تر، تأخیر در گزارش حسابرسی طولانی‌تری دارند. این نتیجه با یافته‌های حاصل از تحقیق گیولی و پالمون (۱۹۸۲)، هندرسون و کاپلان (۲۰۰۰)، پاین و جنسن (۲۰۰۲)، بنی‌مهد و بهاری (۱۳۹۳) مطابقت دارد؛ اما با نتایج حاصل از برخی تحقیقات دیگر (کارسلا و کاپلان، ۱۹۹۱؛ فراست و پونال، ۱۹۹۴ و الاجمی، ۲۰۰۸) مغایرت دارد. در مورد شرکت‌های تحت بررسی که حسابرسی آن‌ها توسط سازمان حسابرسی انجام شده است، نتایج مؤید آن بوده است که، در مقایسه با سایر شرکت‌ها از تأخیر کوتاه‌تری در گزارش حسابرسی برخوردارند. این یافته تا حدودی با یافته‌های تحقیق فام و همکاران (۲۰۱۴) و گیلینگ (۱۹۷۷) مطابقت دارد. افزون بر این، رابطه منفی و معناداری بازده دارایی‌ها با تأخیر در گزارش حسابرسی تأیید شد. در تحلیل این مطلب این گونه می‌توان بیان نمود که نرخ بازده دارایی‌های شرکت می‌تواند به عنوان شاخصی برای سلامت وضعیت مالی شرکت باشد، از این رو شرکت‌ها با نرخ بازده دارایی بیشتر از آنجایی که ممکن است نشان‌دهنده اخبار خوب شرکت باشد، تمایل به ارائه به موقع تر این اخبار خوب به عموم دارند و در نتیجه از تأخیر در گزارش حسابرسی کوتاه‌تری برخوردارند. این نتیجه ارتباط نزدیکی با پژوهش خدادادی و همکاران (۱۳۹۱) دارد. همچنین نتایج تحقیق، حاکی از وجود رابطه منفی و

معنادار بین نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام با تأخیر در گزارش حسابرسی است و افزون بر این، نتایج بیان‌گر وجود رابطه مثبت و معنادار بین نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات با تأخیر در گزارش حسابرسی است. توضیح مربوط به نتایج مزبور را به استناد تحقیق مایرز (۱۹۷۷)، این‌گونه می‌توان گفت که ارزش یک شرکت تابعی از سرمایه‌گذاری‌های موجود و فرصت‌های سرمایه‌گذاری است. لذا انتظار می‌رود که نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به طور مثبتی به فرصت سرمایه‌گذاری وابسته باشند و از آنجایی که نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات بیشتر به معنای سرمایه‌گذاری‌های موجود بیشتر و در نتیجه، سهم کمتر فرصت‌های سرمایه‌گذاری است؛ از این‌رو، انتظار می‌رود که نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات به طور منفی وابسته به فرصت‌های سرمایه‌گذاری باشند (ثقفی و معتمدی‌فاضل، ۱۳۹۰).

نتایج تحقیق در رابطه با آزمون‌های اضافی (آزمون رابطه فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی) بیان می‌دارد که در ایران، شرکت‌هایی که از فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی بیشتری برخوردارند، تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی کمتری دارند. این در حالی است که فام و همکاران (۲۰۱۴)، در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که بین فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی، ارتباط معناداری وجود ندارد. علت احتمالی این موضوع می‌تواند آن باشد که با توجه به این‌که، فام و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیق خود از روش تحلیل عاملی برای محاسبه فرصت سرمایه‌گذاری غیرعادی استفاده نمودند، ممکن است نتایج پژوهش آن‌ها از پژوهش حاضر متفاوت باشد. همچنین، از دیگر نتایج مرتبط با آزمون‌های اضافی آن است که، شرکت‌های بزرگ‌تر و شرکت‌هایی که از بازده دارایی کمتری برخوردارند، تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی آن‌ها بیشتر بوده است. یافته‌های مرتبط با آزمون‌های اضافی نشان دهنده رابطه منفی و معنادار بین (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی) غیرعادی و (نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام) غیرعادی با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی است و همچنین، رابطه مثبت و معنادار بین (نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات) غیرعادی با تأخیر غیرعادی در گزارش حسابرسی، تأیید شد.

۲.۶. پیشنهادهای پژوهش

۱.۲.۶. پیشنهادی کاربردی

با توجه به نتایج آزمون فرضیه اصلی، مبنی بر این‌که رابطه منفی معناداری بین فرصت سرمایه‌گذاری شرکت با تأخیر در گزارش حسابرسی، وجود دارد؛ مشخص شد که تأخیر در گزارش

حسابرسی منجر به تأخیر در گزارش‌های درآمد و سود می‌گردد که آن هم به نوبه خود می‌تواند نشان‌دهنده کیفیت گزارشگری ضعیف مالی شرکت در بازار باشد، در نتیجه:

۱. مدیران شرکت‌ها باید راه‌هایی را برای کاهش یا حذف تأخیر در گزارش‌های حسابرسی پیدا کنند؛
۲. حسابرسان باید به دلیل افزایش ریسک حسابرسی، تلاش بیشتری در رابطه با برنامه‌ریزی های حسابرسی خود اعمال نمایند؛
۳. قانون‌گذاران باید قوانین مناسب‌تر و موثرتری را برای حذف یا کاهش عوامل موثر بر تأخیر در ارائه گزارش‌های حسابرسی وضع نمایند.

۲.۲.۶. پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی

۱. بررسی اثر تعدیل‌کننده نوع حسابرس یا تخصص حسابرس بر ارتباط بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی
۲. بررسی تأثیر مدیریت شرکت بر ارتباط بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری و تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی

منابع

- باغومیان، ر. و نقدی، س. (۱۳۹۳). "تأثیر ساز و کارهای حاکمیت شرکتی بر میزان افشای اختیاری در گزارشگری سالانه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران". *دانش حسابداری*، ۵ (۱۶)، ۱۱۹-۱۳۶.
- بنی‌مهد، ب. و بهاری، ا. (۱۳۹۳). "رابطه بین تعداد بندهای حسابرسی و مدت تصدی مدیرعامل با ارائه به موقع صورت‌های مالی". *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۳ (۱۲)، ۵۳-۶۲.
- ثقفی، ع. و معتمدی‌فاضل، م. (۱۳۹۰). "رابطه میان کیفیت حسابرسی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری بالا". *پژوهش‌های حسابداری مالی*، ۳ (۴)، ۱-۱۴.
- حاجیپها، ز. و قادری، ص. (۱۳۹۵). "بررسی تأثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری بر تأخیر در گزارش حسابرسی". *دانش حسابداری مالی*، ۳ (۲)، ۹۱-۱۰۷.
- حاجیپها، ز. و فتحی‌مقدم‌آبادی، م. (۱۳۹۳). "رابطه تغییر در اظهار نظر حسابرسی با تأخیر در گزارشگری مالی". *فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۱ (۴۱)، ۱۳۱-۱۵۶.

- حساس‌یگانه، ی. و خالقی‌بایگی، ا. (۱۳۸۳). "فاصله انتظاراتی بین حسابرسان و استفاده کنندگان از نقش اعتباردهی حسابرسان مستقل". فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۱ (۱)، ۲۹-۴۴.
- خدادادی، و. عربی، م. و طاهری‌ده‌قطب‌الدینی، فرشته. (۱۳۹۱). "بررسی رابطه بین عملکرد مالی شرکت و زمان بندی گزارشگری مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۰ (۳۴)، ۱۵۱-۱۷۲.
- دستگیر، م. و احمدی، ز. (۱۳۹۳). "تأثیر اندازه شرکت، نوع گزارش حسابرسی و درصد مالکیت دولتی، بر رتبه بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از نظر به موقع بودن گزارش حسابرسی". پژوهش حسابداری، ۴ (۲)، ۱۷-۳۵.
- رحمانی، ح. بخردی‌نسب، و. (۱۳۹۶). "تأثیر تأخیرات عادی و غیر عادی در روند انتشار و ارائه گزارش حسابرس بر استقلال حسابرس". دانش حسابداری، ۱۴ (۶۷)، ۲۶۵-۲۸۶.
- رضایی‌دولت‌آبادی، ح.، حیدری‌سلطان‌آبادی، ح.، بوستانی، ح. و کریمی‌سیمکانی، ص. (۱۳۹۳). "بررسی عوامل تأثیرگذار بر تأخیر در انتشار صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی، ۶ (۲۱)، ۵۱-۸۲.
- رضازاده، ج. و آزاد، ع. (۱۳۸۷). "رابطه بین عدم تقارن اطلاعاتی و محافظه کاری در گزارشگری مالی". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۵ (۵۴)، ۶۳-۸۰.
- صراف، ف. و آقابالایی‌بختیار، ح. (۱۳۹۳). "کاربرد نظریه نمایندگی در توصیف کارکرد حسابرسی داخلی". ترجمه و تلخیص مقاله مایکل جی آدامز، مجله حسابدار، ۳۰ (۵)، ۴۱-۴۴.
- مرادی، م. و پورحسینی، م. (۱۳۸۸). "بررسی برخی ویژگی‌های مالی و غیرمالی و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". تحقیقات حسابداری، ۱ (۱)، ۱۶۸-۱۸۵.
- مهدوی، غ. حسینی‌نیا، س. (۱۳۹۴). "بررسی اثربخشی کیفیت حسابرسی بر کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". مجله دانش حسابداری، ۶ (۲۱)، ۷-۳۰.
- مهدوی، غ. حسینی‌نیا، س. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین سازوکار حاکمیت شرکتی و کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی". پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، ۳ (۲)، ۷۵-۹۸.
- مهدوی، غ. و دهقانی، ع. (۱۳۹۵). "نقش میانجی‌گری تأخیر غیرعادی در ارائه گزارش حسابرسی در تبیین رابطه بین کیفیت سود و ارزش شرکت". دانش حسابداری، ۷ (۲۶)، ۱۰۷-۱۳۰.
- واعظ، س.ع.، عابدی‌صدقیانی، ب. و نخیلی، ا. (۱۳۹۳). "بررسی تأثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری صاحبکار بر حق الزحمه حسابرسان متخصص". حسابداری مالی، ۶ (۲۴)، ۱-۲۱.

- Al-Ajmi, J. (2008). "Audit and Reporting Delays: Evidence from an Emerging Market, Department of Economics and Finance, University of Bahrain, *Advances in Accounting*". *Incorporating Advances in International Accounting*, 24 (2): 217-226.
- Ayemere, I.L. and Afensimi, E. (2015). "Corporate Attributes and Audit Delay in Emerging Markets: Empirical Evidence from Nigeria". *International Journal of Business and Social Research*, 5 (3): 1-10.
- Asthana, S. (2014). "Abnormal Audit Delays, Earnings Quality and Firm Value in the USA". *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 12 (1): 21-44.
- Bamber, E.M., Bamber, L.S. and Schoderbek, M.P. (1993). "Audit Structure and other Determinants of Audit Report Lag: An Empirical Analysis". *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 12 (1): 1-23.
- Cahan, S.F., Godfrey, J.M., Hamilton, J. and Jeter, D.C. (2008). "Auditor Specialization, Auditor Dominance, and Audit Fees: The Role of Investment Opportunities". *The Accounting Review*, 83 (6): 1393-1423.
- Carslaw, A.P.N. and Kaplan, S.E. (1991). "An Examination of Audit Delay: Further evidence from New Zealand. *Accounting and Business Research*, 22 (85): 32-21.
- Frost, C.A. and Pownall, G. (1994). "Accounting disclosure practices in the United States and the United Kingdom". *Journal of Accounting Research*, 32 (1): 102-75.
- Gilling, D.M. (1977). "The Timeliness in Corporate Reporting: some Further Comment". *Accounting and Business Research*, 8 (29): 34-36.
- Givoly, D. and Palmon, D. (1982). "Timeliness of Annual Earnings Announcements: Empirical Evidence". *The Accounting Review*, 4 (57): 486-508.
- Habib, A. (2015). "The New Chinese Accounting Standards and Audit Report Lag". *International Journal of Auditing*, 19 (1): 1-14.
- Habib, A. and Bhaiyan, Md.B. (2011). "Audit firm Industry Specialization and the Audit Report Lag". *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 20 (1): 32-44.
- Henderson, B.C. and Kaplan, S.E. (2000). "An Examination of Audit reporting lag for Banks: A panel Data Approach?" *A Journal of Practice and Theory*, 19 (2): 159-174.

- Kogilavani, A. and Marjan Mohd, N. (2013). "Determinants of Audit Report Lag and Corporate Governance in Malaysia". *International Journal of Business and Management*, 8 (15): 151-163.
- Myers, S.C. (1977). "Determinants of Corporate Borrowing". *Journal of Financial Economics*, 5 (2): 147-175.
- Payne, J.L. and Jenson, K.L. (2002). "An Examination of Municipal Audit Delay". *Journal of Accounting and Public Policy*, 21 (1): 1-29.
- Pham, T., Dao, M. and Brown, V. (2014). "Investment Opportunities and Audit Report Lags: Initial Evidence". *Accounting and Finance Research*, 3 (4): 45-57.
- Sulaiman Yousef AL-Tahat, S. (2015). "Timeliness of Audited Financial Reports of Jordanian Listed Companies". *International Journal of Management*, 3 (2): 39-47.
- Tanyi, P., Raghunandan, K. and Barua, A. (2010). "Audit Report Lags after Voluntary and Involuntary Auditor Changes". *Accounting Horizons*, 24 (4): 671-688.
- Tsui, J.S.L., Jaggi, B. and Gul, F.A. (2001). "CEO Domination, Growth Opportunities, and their Impact on Audit Fees". *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 16 (3): 189-208.
- Azami, Z. and Salehi, T. (2017) "The Relationship between Audit Report Delay and Investment Opportunities". *Eurasian Business Review*, 7 (3): 437-449.
- Chiudini, V., Da Cunha, P.R. and Marques, L. (2018) "Relationship between Financial Restatements and Audit Delay". *Revista Catarinense da Ciência Contábil*, ISSN 1808-3781-eISSN 2237-7662, Florianópolis, SC, 17 (51): 84-101.